

Agenda Brede Welvaart 2026-2030

Brede welvaart als denk- en doekader
voor Zuid-Holland

Inhoud

Samenvatting	3
1. Aanleiding en ambitie: het brede welvaart perspectief centraal	5
2. Afbakening: hoe definiëren we brede welvaart in Zuid-Holland?	7
3. Hoe staat het met de brede welvaart in Zuid-Holland?	10
4. Brede welvaart als denk-en doekader	13
5. Aan de slag met brede welvaart	18
6. Vooruitblik	27
Bijlage 1: Brede welvaart in de beleidscyclus	29
Bijlage 2: Instrumenten	31

Samenvatting

De provincie Zuid-Holland werkt aan brede welvaart als denk- en doekader: een manier van werken waarin economische, ecologische en sociale waarden in samenhang worden afgewogen, hier en nu, elders en later. Dit past bij ons doel om beslissingen breder te onderbouwen en zichtbaar te maken wat onze keuzes betekenen voor verschillende groepen inwoners, gebieden en toekomstige generaties.

Waarom denken in termen brede welvaart urgent is

Zuid-Holland scoort al jaren lager dan andere provincies in de CBS Monitor Brede Welvaart. Vooral thema's als wonen, milieu, veiligheid en gezondheid staan onder druk, met grote verschillen tussen gebieden en groepen inwoners. Tegelijkertijd zijn de maatschappelijke opgaven groot: woningbouw, klimaat, water, economie, energie, bereikbaarheid en leefkwaliteit vragen om integrale keuzes. Keuzes die we samen met onze partners gebiedsgericht gaan maken. Brede welvaart helpt om die keuzes breder en bewuster te maken en ruimte te ontdekken voor passende oplossingen die meer zijn dan de som der gestapelde delen.

Wat werken met brede welvaart toevoegt

Brede welvaart bouwt voort op opgavegericht werken, maar voegt een dimensie toe. Het helpt samenhang te zien tussen beleidsterreinen, vertaalt zich concreet naar gebieden en groepen inwoners en maakt de spanningen tussen achterliggende waarden (bijvoorbeeld vrijheid, gelijke kansen) expliciet. Daarmee is het een politiek neutrale werkwijze die bestuurders ondersteunt bij het maken van transparante keuzes over waarden die soms botsen.

Van denken naar doen

Het denkkader beschrijft hoe we brede welvaart meenemen in onze manier van kijken, adviseren en besluiten. Het doe-kader vertaalt dit naar de praktijk: via instrumenten en werkwijzen die helpen bij het maken van bredere afwegingen. Voorbeelden zijn de Brede welvaartscan (voor specifieke casussen en beleidsafwegingen), de Monitor Brede Welvaart (voor trendmatige ontwikkelingen en drempel- en streefwaarden), en de Serious Game Brede Welvaart (voor het oefenen met brede welvaart vaardigheden).

Verankering in onze systemen en beleid

De komende jaren krijgt brede welvaart stap voor stap een vaste plek in onze werkwijze. Vanaf 2027 wordt in de P&C-cyclus (in de Kadernota, Begroting en Jaarstukken) een aparte paragraaf Brede Welvaart opgenomen, omdat, zoals PS aangaven in motie 1159, bij sturen op brede welvaart niet alleen geld telt. De Monitor Leefomgeving wordt doorontwikkeld tot een Monitor Brede Welvaart, die laat zien hoe het gaat met Zuid-Hollanders én hun leefomgeving. Ook in opdrachtgeverschap en besluitvorming krijgt brede welvaart een plek, door de uitgangspunten van brede welvaart op te nemen in formats. Daarnaast oefenen we met opgave- en gebiedsteams, waar we het denk- en doekader in de praktijk toepassen en verder ontwikkelen. Zo bouwen we een manier van werken op waarin het vanzelfsprekend wordt om spanningen tussen waarden expliciet te maken, om te kijken naar effecten van beleid hier en nu, elders en later, en oog te hebben voor de effecten voor verschillende groepen en gebieden.

1. Aanleiding en ambitie: het brede welvaart perspectief centraal

In dit hoofdstuk lees je waar de aandacht voor brede welvaart vandaan komt en waarom het urgent is en wat de relatie met het Coalitieakkoord is. Ook lees je wat we bedoelen met brede welvaart als denk- en doekader en ten slotte hoe brede welvaart wordt verankerd in onze manier van werken.

Waar komt de aandacht voor brede welvaart vandaan?

Al geruime tijd is groeiende aandacht voor een bredere opvatting van welvaart, dan die gemeten in Bruto Nationaal (of Regionaal) Product. Al in *The Limits to Growth* van de Club van Rome (1972) werd gewezen op de ecologische en maatschappelijke grenzen aan groei. Dit werd gevolgd door het Brundtlandt rapport (1987) over duurzame ontwikkeling en later de Millennium Development Goals (2002) en de Sustainable Development Goals (2015). In Nederland kreeg dit denken in 2017 verder vorm met de CBS Monitor Brede Welvaart. Die laat zien dat welvaart niet alleen draait om inkomen en werk, maar ook om gezondheid, sociale cohesie, leefomgeving, veiligheid en het perspectief voor toekomstige generaties. En: brede welvaart gaat over de kwaliteit van leven van mensen in het hier en nu, maar ook elders en later. Dat laatste telt steeds meer in tijden van transitie, waarin beslissingen nu verstrekende gevolgen kunnen hebben op de mogelijkheden van toekomstige generaties om een vergelijkbaar welvaartsniveau te genieten als wij nu. Steeds meer overheden gebruiken brede welvaart ook als methode om maatschappelijke ontwikkeling te meten en beleid breder te verantwoorden.

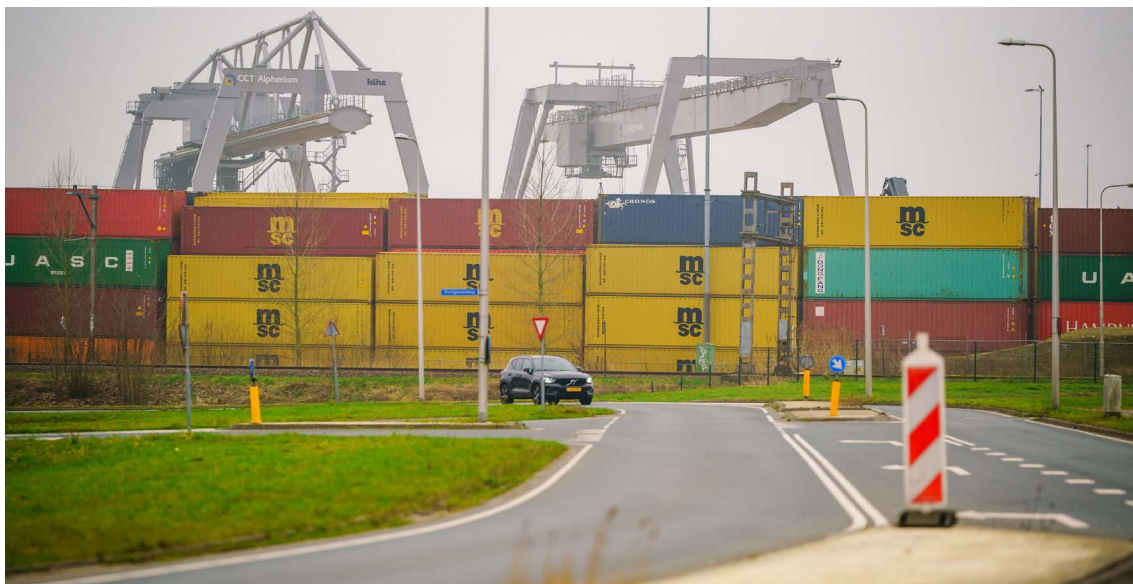
Waarom is aandacht voor brede welvaart in Zuid-Holland urgent?

De urgentie van brede welvaart in Zuid-Holland blijkt duidelijk uit de scores van de CBS Monitor Brede Welvaart. Onze provincie scoort daarin al meerdere jaren lager dan andere provincies en er zijn bovendien grote verschillen tussen gebieden en groepen inwoners. Op de acht CBS- thema's van brede welvaart, van gezondheid en onderwijs tot milieu, inkomen en maatschappelijke betrokkenheid, zijn de verschillen binnen Zuid-Holland groot. Tegelijkertijd staat de provincie Zuid-Holland voor grote samenhangende uitdagingen rond het veranderende klimaat, de woningbouwopgave en de circulaire- en energietransitie. Deze vraagstukken staan niet los van elkaar en vragen om een integrale aanpak. Brede welvaart als werkwijze helpt daarbij. Niet als extra taak, maar als manier van denken en doen om breder afgewogen keuzes te maken in beleid en uitvoering. Dat is juist in Zuid-Holland van belang omdat hier sterker nog dan elders schaarste heerst: bijvoorbeeld aan ruimte, schoon water, arbeidskrachten en risicodragend kapitaal.

Brede welvaart: van aandacht naar opdracht

In het Coalitieakkoord 2023-2027 is opgenomen dat wij 'bij de versterking van onze economie en samenleving een breed welvaartperspectief centraal stellen, en dat er uiterlijk in 2025 een brede welvaartsagenda is opgesteld die aansluit bij de landelijke monitoring. We wegen, sturen en rapporteren gelijktijdig op zowel economische doelen als op sociaal en cultureel gebied, de leefomgeving, gezondheid en onze democratie. En we verkennen hoe we het brede welvaartperspectief kunnen verankeren in onze begrotingssystematiek'.

Ook Provinciale Staten hebben al geruime tijd aandacht voor brede welvaart. Zo werd op 9 november 2022 motie 1159 'Sturen op Brede Welvaart; niet alleen geld telt' aangenomen, gevolgd door een werksessie met de commissie Economie en Energie en de aanneming van motie 1699 'Van monitoring naar regie' op 9 juli 2025.

De eerste stappen zijn gezet

In 2023 verscheen het Toekomstonderzoek Brede welvaart, waarin de centrale vraag was: hoe gaat het met de Zuid-Hollanders en hoe kunnen we het begrip 'brede welvaart' toepassen in Zuid-Holland'. Dit rapport is mede inspiratiebron voor de uitgangspunten van brede welvaart als denk- en doekader (zie hoofdstuk 4). In de beleidskeuze "Toekomstbestendige Ruimtelijke Ontwikkelingen" zijn de brede welvaartsthema's inmiddels opgenomen, die ook worden verankerd in de Monitor Leefomgeving. Brede welvaart heeft inmiddels ook een plek gekregen in de P&C-cyclus. Verder vormen de brede welvaart uitgangspunten de basis voor een Uitvoeringsagenda Gerichte Groei, waarin de bijdrage van economie aan brede welvaart wordt uitgewerkt en in het Ruimtelijk Voorstel hebben Provinciale Staten brede welvaart tot kompas gemaakt. Tot slot is met een pilot Brede welvaartscan verkend hoe Cultuur en Erfgoed bijdragen aan brede welvaart, op basis van casuïstiek binnen de vijf beleidskeuzes van dit domein.

Brede welvaart als denk- én doekader

Het denk- en doekader brede welvaart is een manier van werken die ons helpt om de verschillende vormen van waarde systematisch mee te wegen in de beleidscyclus. Het vormt het handelingskader van de organisatie.

Het denkkader gaat over de manier waarop we naar maatschappelijke vraagstukken kijken: met oog voor samenhang én spanning tussen economische, sociale en ecologische waarde, en voor de effecten van beleid op verschillende groepen en generaties.

Het doekader gaat over de toepassing daarvan in ons werk: het gebruik van instrumenten, indicatoren en werkwijzen om keuzes expliciet te maken en te onderbouwen. Zo wordt brede welvaart een hulpmiddel om tot breder afgewogen keuzes te komen.

In de volgende hoofdstukken werken we uit hoe dit denk- en doekader concreet vorm krijgt in beleid, instrumenten en samenwerking.

1 Thema - [Brede welvaart - Kennis - Zuid-Holland](#)

2. Afbakening: hoe definiëren we brede welvaart in Zuid-Holland?

In dit hoofdstuk lees je welke definitie en afbakening we hanteren, wat werken met brede welvaart anders maakt, hoe het zich verhoudt tot concepten als de Sustainable Development Goals (SDG's) of People, Planet, Profit (PPP) en welke thema's we onderscheiden.

Onze definitie voor brede welvaart

Brede welvaart gaat over de kwaliteit van leven, in het hier en nu, maar ook over de effecten op de welvaart van latere generaties of die van mensen elders. Elders is niet per sé ver weg, maar kan ook gaan over een andere plek binnen Zuid-Holland. De kwaliteit van leven wordt voor een groot deel bepaald door de sociale en fysieke leefomgeving.

Deze definitie is grotendeels gebaseerd op die van het CBS, maar meer toegespitst op de rol en verantwoordelijkheden van de provincie Zuid-Holland. Onze invloedsfeer ligt namelijk vooral in de sociale en fysieke leefomgeving van mensen. Het kernidee van brede welvaart is dat het nog steeds draait om financiële (economische) waarde, maar óók om sociale en ecologische waarde, en dat er tussen die vormen van waarde spanning bestaat: ze kunnen vaak niet tegelijk groeien. Daarom willen we niet alleen weten wat brede welvaart is, maar er ook mee kunnen afwegen, sturen en rapporteren. Dat vraagt om meer dan een definitie: een denk- en doekader om te komen tot breder afgewogen keuzes voor beleid.

Een politiek neutrale werkwijze

Brede welvaart, zo stelt SER-voorzitter Kim Putters, is “een politiek neutrale werkwijze” (die politieke stellingname vereist, voegt hij eraan toe) die helpt om spanningen in maatschappelijke opgaven zichtbaar te maken. Zo’n denk- en doekader maakt inzichtelijk waar ecologische, sociale en economische belangen elkaar raken of botsen. Hoe met die spanningen wordt omgegaan, is én blijft een politieke normatieve keuze. Dit vraagt iets van zowel ambtenaren als bestuurders. Van ambtenaren vraagt het een open blik voor de verschillende vormen van waarde en het vermogen bestuurders te adviseren welke spanningen spelen en welke afwegingen mogelijk zijn. Van bestuurders vraagt het dat zij expliciet maken waarom zij bepaalde keuzes belangrijk vinden en welke onderliggende waarden voor hen het zwaarst wegen.

Wat brede welvaart toevoegt en waarom dat belangrijk is

Een veelgehoorde opmerking is dat brede welvaart niet nieuw is, maar sterk lijkt op bestaande kaders zoals de Sustainable Development Goals (SDG's) of People, Planet, Profit (PPP). Dat klopt deels. Brede welvaart heeft met de SDG's gemeen dat er met een brede blik naar effecten van beleid op mensen en hun leefomgeving wordt gekeken. De SDG's omvatten een set internationaal vergelijkbare doelen en bijbehorende streefwaarden en indicatoren. Als provincie werken wij met onze eigen doelen, die aansluiten op onze specifieke rol en verantwoordelijkheden. Brede welvaart is ook iets anders dan People Planet Profit. Dat is de basis voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, waarbij de drie vormen van waarde - sociaal (people), ecologisch (planet) en economisch (profit) - in balans worden

beschouwd.² Bij brede welvaart gaat het juist om het besef dat in een samenleving de drie vormen van waarde niet altijd tegelijk gemaximaliseerd kunnen worden.

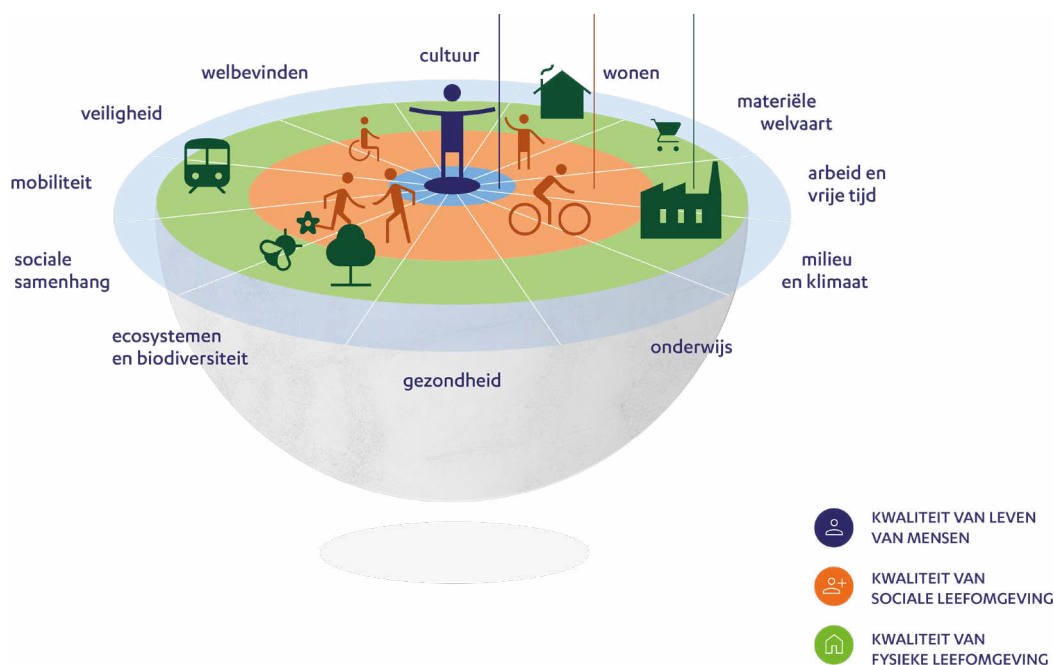
Wat maakt deze werkwijze anders dan hoe we nu werken?

We werken bij de provincie Zuid-Holland opgavegericht: het vertrekpunt is niet één beleidsterrein, maar de maatschappelijke opgave. Die pakken we samen met partners en inwoners aan. De werkwijze van brede welvaart sluit hierop aan maar voegt ook iets wezenlijks toe: het maakt de spanningen tussen verschillende waarden die in een opgave in het geding zijn zichtbaar en helpt om bewust te kiezen welke waarden in een bepaalde situatie het zwaarst wegen en dat transparant te maken.

De twaalf thema's van brede welvaart: en wat kunnen we ermee?

In het brede welvaartmodel hieronder staat de mens centraal in zijn of haar sociale en fysieke leefomgeving. Het model, dat grotendeels is gebaseerd op de landelijke Monitor Brede Welvaart van het CBS, richt zich op het niveau van de regio. Dit is het schaalniveau waarop het dagelijks leven van mensen zich afspeelt en waar steeds meer maatschappelijke opgaven samenkomen. Daarmee sluit het model goed aan op de rol en verantwoordelijkheden van de provincie.

Met twaalf brede welvaartthema's wordt de brede welvaart van mensen en hun leefomgeving in beeld gebracht, van wonen en welbevinden tot cultuur, onderwijs en milieu. Zie tabel 1 voor een beschrijving van de thema's. Brede welvaart is per definitie multidimensionaal: het laat zich niet vangen in één thema of indicator. Deze twaalf thema's geven samen een breed en samenhangend beeld van de kwaliteit van leven van mensen. Zoals in de afbeelding hieronder te zien is, wordt de brede welvaart mede bepaald door mensen zelf. De interventies van onder andere overheden richten zich op de sociale en fysieke omgeving van onze inwoners.

Figuur 1: Brede welvaartmodel. Bron: Het PON & Telos

² De winst van waarden : Advies over maatschappelijk ondernemen (00/11) Sociaal Economische Raad Advies, 2000.

De twaalf brede welvaartthema's zijn thema's waarop we als provincie, direct of indirect, invloed kunnen uitoefenen vanuit onze rol en verantwoordelijkheden. Weliswaar valt het sociale domein buiten ons takenpakket, maar binnen onze beleidsterreinen spelen wel sociale effecten, bijvoorbeeld het effect dat onze inzet op OV kan hebben op gelijke kansen, of het effect op sociale cohesie van onze inzet op woningbouw, bedrijventerreinen en recreatiegebieden.

De thema's helpen ons te begrijpen hoe het met inwoners gaat op verschillende aspecten van brede welvaart en bieden een gedeelde taal om over brede welvaart te spreken. Lees hier meer over in hoofdstuk 3 "Hoe staat het met de brede welvaart in Zuid-Holland".

Daarnaast kunnen de twaalf thema's een hulpmiddel zijn om positieve en negatieve effecten van beleid in kaart te brengen. Hierover lees je meer in hoofdstuk 4 "Brede welvaart als denk- en doekader".

Thema's	Omschrijving
Ecosystemen en biodiversiteit	De staat en veerkracht van ecosystemen en de aanwezigheid van verschillende plant- en diersoorten.
Milieu en klimaat	De kwaliteit van de leefomgeving en de mate waarin deze beïnvloed wordt door klimaatverandering en milieufactoren.
Veiligheid	De mate waarin mensen worden blootgesteld aan fysieke en sociale omgevingsrisico's en hoe veilig zij zich voelen.
Welbevinden	De ervaren kwaliteit van leven, waaronder de tevredenheid over de woon-, werk- en recreatieomgeving.
Sociale samenhang en inclusie	De mate waarin mensen sociale verbindingen hebben en gelijke kansen krijgen om deel te nemen aan de samenleving.
Cultuur	De deelname aan en beschikbaarheid van kunst, cultuur en erfgoed binnen de samenleving.
Wonen	De toegankelijkheid, kwaliteit en betaalbaarheid van woningen en de woonomgeving.
Gezondheid	De fysieke en mentale gesteldheid van mensen en de factoren die hierop van invloed zijn.
Mobiliteit en bereikbaarheid	De mate waarin mensen zich kunnen verplaatsen en toegang hebben tot werk en voorzieningen.
Arbeid en vrije tijd	De verdeling van tijd tussen werk en ontspanning en de kwaliteit van beide.
Onderwijs	De mogelijkheden voor mensen om kennis en vaardigheden te ontwikkelen.
Materiële welvaart	De verdeling van inkomen en economische middelen binnen de samenleving en de bredere economische structuur.

Tabel 1: Omschrijving thema's brede welvaart.

3. Hoe staat het met de brede welvaart in Zuid-Holland?

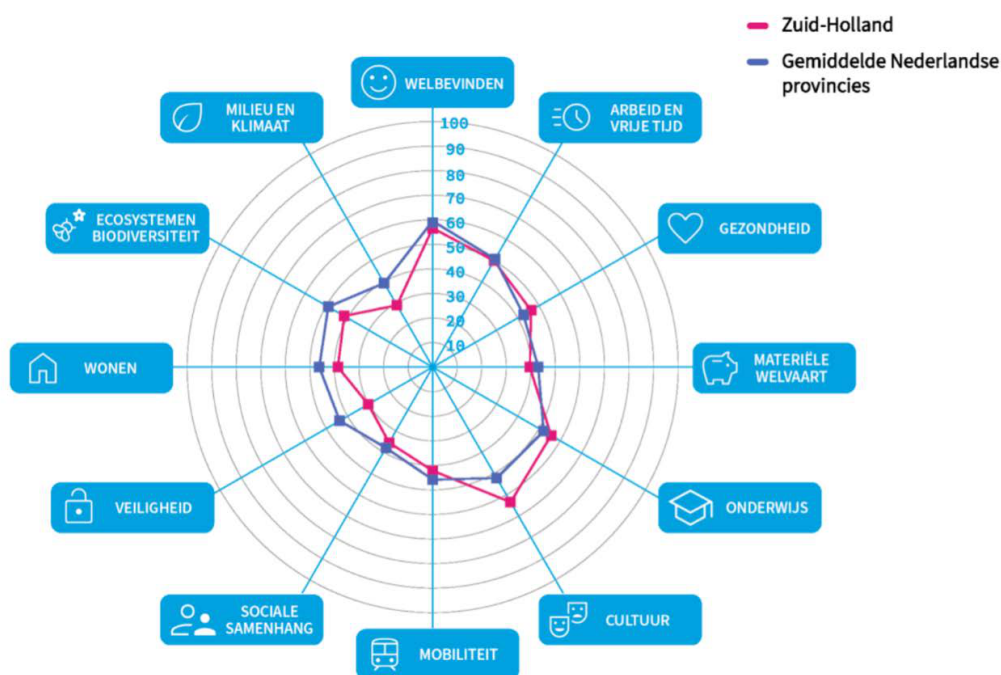
In dit hoofdstuk lees je over hoe de brede welvaart in Zuid-Holland er in grote lijnen voorstaat, wat we kunnen met de beschikbare cijfers, en hoe de feiten niet voor zichzelf spreken, maar om een politiek oordeel vragen.

De Brede Welvaart Foto voor Zuid-Holland

De Brede Welvaart Foto geeft een beeld van de huidige brede welvaart in Zuid-Holland en brengt de ontwikkelingen binnen verschillende brede welvaartsthema's in kaart. Dit gebeurt zowel in de tijd als in vergelijking met het landelijke gemiddelde, maar ook de verschillen tussen regio's en gemeenten binnen Zuid-Holland. Gemeentetypologieën zijn ontwikkeld, waarin gemeenten met vergelijkbare kenmerken zijn gegroepeerd.

Algemeen beeld: wat valt op?

De Brede Welvaart Foto, laat net als eerdere analyses van het CBS en de Rabobank een gemengd beeld zien. De provincie scoort beter dan het landelijk gemiddelde op sommige thema's, bijvoorbeeld Cultuur en Onderwijs, Maar er zijn ook thema's waar Zuid-Holland achterblijft, zoals Wonen, Milieu & klimaat, Veiligheid en Ecosystemen & Biodiversiteit.

Figuur 2: Provincie Zuid-Holland in vergelijkend perspectief. Bron: Brede Welvaart Foto Zuid-Holland

Brede welvaart 'later'

De brede welvaart in Zuid-Holland lijkt op de langere termijn stabiel te worden, maar het niveau is niet hoog. De hoeveelheid economisch kapitaal (geld en bezittingen) blijft hetzelfde, maar investeringen in kapitaalgoederen en nieuwe technologieën zijn nodig om de economie sterk te houden. De druk op de natuur blijft hoog door een overschot aan fosfor en stikstof, en de biodiversiteit neemt af. Het vertrouwen in de overheid is relatief hoog, maar daalt langzaam.

Grote verschillen binnen Zuid-Holland

Binnen Zuid-Holland zijn de verschillen tussen regio's en gemeenten groter dan tussen provincies onderling. Een aantal gebieden scoort op meerdere onderdelen van de brede welvaart slecht. Maar we weten ook dat mensen met een laag inkomen, een sociale huurwoning, geen hoger onderwijsopleiding en werklozen over het algemeen een lagere brede welvaart ervaren, los van waar ze wonen. Om de inwoners van specifieke groepen en/of gebieden de kans te bieden hun potentie op verbetering van hun situatie te realiseren is een intensieve, langjarige en veelal kostbare aanpak nodig.

Gebiedsgericht werken aan brede welvaart

Voor de Agenda Brede Welvaart sluiten we aan op de gebiedsindeling vanuit het omgevingsbeleid waarin we de komende twee jaar integraal toewerken naar vijf gebiedsprogramma's, met aandacht voor de specifieke karakteristieken van die gebieden:

- De regio Veenweiden scoort goed op Welbevinden, Arbeid & vrije tijd en Materiële welvaart, maar de bereikbaarheid van voorzieningen blijft achter.
- De Rotterdamse regio heeft een sterke economische dynamiek door de haven en industrie, maar kampt met grote opgaven op het gebied van Veiligheid, Milieu & klimaat en Gezondheid.
- In de Leidse regio en Duin- en Bollenstreek zien we hoge scores op Sociale samenhang en Onderwijs, terwijl de betaalbaarheid van woningen een groot probleem vormt.
- De Haagse regio scoort goed op Ecosystemen & biodiversiteit, maar heeft te maken met stedelijke problematiek en slechtere scores op Veiligheid.
- De regio Delta heeft een overwegend kleinschalig en groen karakter, met goede scores op Milieu & klimaat, maar kent sociaaleconomische uitdagingen in stedelijke gebieden zoals Dordrecht.

Een gebiedsgerichte benadering is cruciaal om de brede welvaart in de provincie te verbeteren. Investeringen in sociale, ecologische en economische aspecten moeten in samenhang worden bekeken om een veerkrachtig, gezond en verbonden Zuid-Holland te realiseren.

Aandacht voor specifieke wijken

Zuid-Holland kent een aantal stedelijke gebieden die op meerdere onderdelen van de brede welvaart minder dan gemiddeld scoren. Het gaat dan vaak om een kwalitatief mindere fysieke leefomgeving, minder goede gezondheid, werkloosheid, armoede en onderwijsachterstanden. Deze Zuid-Hollanders leven zeven jaar korter en vijftien jaar minder lang in goede gezondheid. Tegelijkertijd gaat het vaak om levendige wijken en dorpen, met ook veel maatschappelijk initiatief.

Om de inwoners van deze gebieden de kans te bieden hun potentie op verbetering van hun situatie te realiseren is een intensieve, langjarige en kostbare aanpak nodig. In 2022 is het Rijk daarom gestart met het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) om samen met gemeenten, bewoners en lokale partners deze problematiek aan te pakken.

Het NPLV richt zich op twintig kwetsbare wijken in het hele land, waarvan zes in Zuid-Holland met totaal 375.000 inwoners. Deze zes gebieden zijn inmiddels elk aangesloten op een Regio Deal met het Rijk. De Regio Dealgelden kunnen zorgen voor een extra impuls.

Naast de zes grotere NPLV wijken zijn er in Zuid-Holland kleinere wijken waar de situatie min of meer vergelijkbaar is. Deze verdienen eveneens aandacht. Dat geldt ook voor de zogenaamde New Towns Zoetermeer, Nissewaard en Capelle aan den IJssel. Deze drie steden zijn in de jaren zestig tot tachtig uit de grond gestampt. De brede welvaart is op dit moment nog op orde, maar dreigt in de toekomst scherp te dalen als er niet wordt geanticipeerd op de bevolkings-ontwikkeling, kwaliteit van de woningvoorraad en het beheer van de openbare ruimte. Met de Regio Deal Zuid-Hollandse Groeikernen wordt kennis ontwikkeld en ervaring opgedaan die nuttig is voor een grootschaligere aanpak in de toekomst.

De cijfers spreken niet voor zich

Los van het feit dat Zuid-Holland op veel brede welvaart thema's minder goed 'scoort' dan andere provincies, is een 'slechte' score op zichzelf niet automatisch een objectieve reden om er iets aan te doen. Politiek gaat juist ook om de vraag wat als probleem wordt gedefinieerd, wat de hoogste prioriteit heeft, en wat en hoeveel geld we ervoor over hebben om iets aan het probleem te doen. De Brede Welvaart Foto laat kortom zien waar we staan, maar niet automatisch wat we moeten doen. Voorkómen moet worden dat het probleem (eenzijdig) wordt gedefinieerd als een 'lage' score op een indicator. Om brede welvaart echt richting te laten geven aan beleid, moeten we verder kijken dan cijfers alleen. Lees hierover meer in hoofdstuk 4 "Brede welvaart als denk- en doekader".

4. Brede welvaart als denken en doekader

In dit hoofdstuk lees je hoe we met brede welvaart kunnen werken door anders te denken en doen, in alle fasen van de beleidscyclus. Ook introduceren we de Brede welvaartscan als eerste stap om brede welvaartseffecten van beleid in kaart te brengen.

Een manier van denken en doen

Dé brede welvaart bestaat niet. Voor de één weegt een goed inkomen zwaarder dan je gezond voelen en voor een ander weegt bereikbaarheid van voorzieningen zwaarder dan groen in de omgeving. Met de werkwijze brede welvaart streven we daarom niet naar één vaststaand eindbeeld van Zuid-Holland, maar zoeken we naar een manier van werken om breder afgewogen keuzes te kunnen maken.

Het **denk**kader gaat over het breder denken: het expliciet meenemen van de thema's en principes van brede welvaart in onze manier van werken, adviseren en besluiten. Het denkkader biedt een gemeenschappelijke inhoudelijke basis en een gezamenlijke taal, en is daarmee een kompas voor ambtelijke advisering en bestuurlijke afweging.

Het **doe**kader gaat over het toepassen van dat denken in de praktijk. Het omvat de instrumenten, werkwijzen en processen waarmee we brede welvaart concreet maken in beleid, uitvoering en samenwerking. Daarbij hoort ook onze betrokkenheid bij initiatieven waar brede welvaart tastbaar wordt, zoals de Regio Deals en gebiedsgerichte aanpakken in Zuid-Holland.

Voor het denkkader brede welvaart bouwen we voort op de lessen uit de toekomstverkenning 'Brede welvaart als kompas'. Die verkenning laat zien dat de gebruikelijke sectorale manier van werken, gericht op gekwantificeerde indicatoren, het zicht kan belemmeren op wat van (meervoudige) waarde is voor onze inwoners. Beleidsmaatregelen kunnen allerlei (soms onbedoelde) effecten hebben, niet alleen op economische, maar ook sociale en ecologische waarden. Gemiddelde scores op indicatoren kunnen het zicht onttrekken aan verschillen tussen groepen en gebieden, en op de achterliggende waarden die in het geding zijn. Voor sturen is reflectie op scores en explicitering van de achterliggende waarden nodig, maar ook dat we de inzichten en ervaringen van Zuid-Hollanders betrekken bij het maken en uitvoeren van beleid.³

Uitgangspunten voor brede welvaart als denkkader

Deze lessen uit de toekomstverkenning vormen de basis van een aantal inhoudelijke uitgangspunten voor brede welvaart als denkkader:

- 1) *Integrale benadering: we bekijken beleidsterreinen niet geïsoleerd, maar altijd in onderlinge samenhang.* Brede welvaart kijkt per definitie verder dan één thema of invalshoek, het brengt een afweging tussen meerdere vormen van waarde in beeld, en dus over beleidsdomeinen heen. Dat kan ook heel praktisch met het combineren bestaande instrumenten. Daarbij is samenhang tussen beleidsdomeinen en hun instrumenten belangrijk. Focus blijft echter nodig: wat is/zijn de belangrijkste spanning(en) tussen verschillende vormen van waarde? Zo kunnen we verlamme 'alles hangt me alles samen'-redeneerlijnen voorkómen.

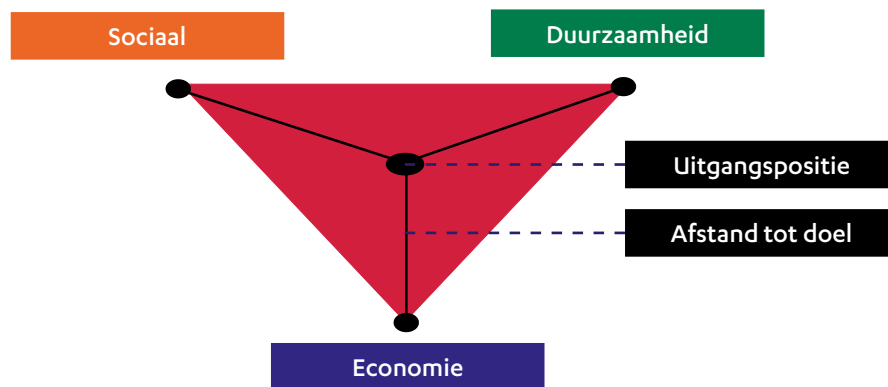
³ [Brede Welvaart - Kompas in tijden van keuzes - Kennis - Zuid-Holland](#)

- 2) *Oog voor specifieke groepen en gebieden: we erkennen dat de gemiddelde Zuid-Hollander niet bestaat en we zorgen dat beleid aansluit bij de verschillen tussen groepen en regio's.*

Gemiddelden geven een deel van de informatie, maar onttrekken ook het zicht aan verschillen tussen gebieden en groepen in Zuid-Holland. Omdat de vraag altijd is hoe het met de Zuid-Hollanders gaat, is het nodig oog te hebben voor mensen in hun context. Onze impact kunnen we vooral maken op regionaal niveau. Natuurlijk treden we niet in de verantwoordelijkheid van gemeenten, maar we moeten wel weten hoe zaken er lokaal voor staan, soms zelfs tot op buurniveau. Daarbij is de schaal waarop maatschappelijke opgaven spelen doorslaggevend, niet gemeentegrenzen of afbakening van beleidsterreinen.

- 3) *Expliciteren van spanning(en) tussen verschillende vormen van waarde: we laten zien welke effecten beleidskeuzes hebben op economische, ecologische en sociale waarden, zodat niet één waarde automatisch de doorslag geeft.*

Brede welvaart omvat meerdere vormen van waarde: financieel (economisch), sociaal en ecologisch. Natuurlijk proberen we alle vormen van waarde te maximaliseren, maar de oorsprong van brede welvaart ligt in het besef dat dat vaak niet tegelijk mogelijk is. Om te voorkomen dat één vorm van waarde altijd de doorslag geeft, zullen we expliciet moeten maken bij besluiten wat de effecten zijn op de verschillende vormen van waarde.

Figuur 3: Brede welvaart spanningen in het hier en nu. Bron: Vrije universiteit Amsterdam

- 4) *Brede welvaart van nu en de gevolgen voor de brede welvaart van later: we wegen keuzes op hun effecten op huidige en toekomstige generaties.*

Bij het maken van beleidskeuzes op basis van brede welvaart wordt rekening gehouden met toekomstige generaties. Daarbij wordt zo scherp mogelijk in kaart gebracht wat de gevolgen van een keuze betekenen voor ons economisch, sociaal en ecologisch kapitaal in de toekomst. Onder sociaal kapitaal vallen sociale cohesie in de buurt en vertrouwen in anderen, maar ook vertrouwen in instituties.⁴

- 5) *Brede welvaart hier en de gevolgen voor de brede welvaart elders: we wegen keuzes op hun effecten op gebieden binnen en buiten Zuid-Holland.*

Bij het maken van beleidskeuzes op basis van brede welvaart moet niet alleen gekeken worden naar de impact op het betreffende gebied, maar ook op de brede welvaart elders.

4 voor een toelichting [Later | CBS](#)

Dat kan bijvoorbeeld gaan over de gevolgen van nieuwbouw op de waterhuishouding in een groter (stroom)gebied, maar ook over maatschappelijk bewust inkoopbeleid met oog voor arbeidsomstandigheden en klimaatimpact.

- 6) *Drempel- en streefwaarden brede welvaart: we maken afspraken over drempelwaarden als ondergrenzen die we niet willen overschrijden, en over streefwaarden als ambities waar we naartoe werken om de brede welvaart te vergroten.*

Brede welvaart gaat niet alleen over groei, maar ook over de verdeling van meervoudige waarde (economisch, sociaal en ecologisch). Die waarden kunnen ongelijk verdeeld zijn tussen groepen, gebieden en generaties. De provincie streeft niet naar maximale of gelijke brede welvaart voor iedereen, maar naar minimale niveaus van (meervoudige) waarde (drempelwaarden) en nagestreefde niveaus van waarde (streefwaarden). Het is aan Provinciale Staten deze drempel- en streefwaarden vast te stellen.⁵

- 7) *Participatie op waardenniveau: we betrekken inwoners bij de vraag welke waarden zij belangrijk vinden, zodat besluitvorming beter aansluit op hun leefwereld.*

We kunnen inwoners vaker in de voorbereidingsfase van concrete besluiten betrekken, maar minstens zo belangrijk is van inwoners te horen welke waarden zij van belang achten. Wat zijn de belangrijkste aspecten binnen het brede palet van brede welvaartthema's? Welke spanningen tussen economische, ecologische en sociale waarde vinden zij het belangrijkste? Hoe worden belangen van toekomstige generaties meegewogen?

Brede welvaart als doekader

Van denken naar doen

Wij willen vooral inzetten op het praktisch toepasbaar maken van brede welvaart in beleid en uitvoering. Daarvoor bestaat geen 'one size fits all'-aanpak: opgaven verschillen, net als de context, het tempo en de ruimte om keuzes te maken. Toch is er veel mogelijk. Door het combineren van verschillende benaderingen en instrumenten zoals data-analyses, waardendialogen en gestructureerde analyses, kunnen we komen tot bredere, transparante en navolgbare afwegingen. Daarbij worden niet alleen de effecten voor mensen hier en nu in beeld gebracht, maar ook voor mensen elders en in de toekomst.

Brede welvaartinstrumenten in de beleidscyclus

Werken met brede welvaart betekent dat de uitgangspunten worden meegewogen in alle fasen van de beleidscyclus, van agendering tot evaluatie. In iedere fase maken we steeds expliciet hoe onze keuzes bijdragen aan brede welvaart. Het Nationaal Netwerk Brede Welvaart heeft hiervoor een bruikbare systematiek ontwikkeld, die laat zien hoe we in elke fase anders kunnen kijken, kiezen, werken en leren.⁶ Daarbij helpt een reeks instrumenten om data, perspectieven en keuzes samen te brengen tot goed onderbouwde en transparante besluiten. Kijk in bijlage 1 voor de toepassing van brede welvaart in de beleidscyclus en bijlage 2 voor een beschrijving van instrumenten.

In onze monitoring krijgt brede welvaart een vaste plek. We willen niet alleen weten hoe het gaat met de leefomgeving, maar ook met de brede welvaart van mensen: hun gezondheid, veiligheid, kansen en verbondenheid. Zo ontstaat één samenhangend beeld van hoe het met Zuid-Holland gaat. Dat is belangrijk omdat het helpt om vroegtijdig te zien waar brede welvaart in Zuid-Holland onder druk staat.

⁵ Er worden drie verdelingsmechanismen onderscheiden: maximale totale brede welvaart ('utilitarisme'), een gelijke verdeling ('egalitarisme') of het garanderen van minimale niveaus ('sufficiëntarisme'). [Het verbeteren van de 'brede welvaart' in regio's vergt normatieve keuzes - ESB](#).

⁶ [Brede welvaart: van meer waarde voor de praktijk - Nationaal Netwerk Brede Welvaart](#)

We geven brede welvaart ook een vaste plek in onze P&C-cyclus. Daarmee sturen en verantwoorden we niet alleen op middelen, maar ook op maatschappelijke waarde. Dit is belangrijk omdat het laat zien wat onze keuzes betekenen voor de brede welvaart van Zuid-Hollanders, hier en nu, elders en later.

In hoofdstuk 5 “Aan de slag met brede welvaart” lees je hoe we deze verankering stap voor stap vormgeven.

De Brede welvaartscan is de eerste stap

Er bestaan veel verschillende instrumenten die helpen om brede welvaart in beleid en uitvoering toe te passen, maar stap één is een brede welvaartsscan, omdat daarmee de mogelijke brede welvaartseffecten van beleid systematisch in kaart worden gebracht. De scan helpt ook om spanningen tussen waarden en win-wins expliciet te maken. De scan is bovendien goed toepasbaar in uiteenlopende situaties, van beleidsontwikkeling tot gebiedsgerichte opgaven, en verbindt cijfers met het gesprek over waarden. Daarmee is het een belangrijk hulpmiddel om een eerste stap naar brede welvaart als werkwijze te zetten.

Verschillende organisaties ontwikkelden een variant van de Brede welvaartscan. Onze Brede welvaartscan is ontwikkeld op basis van de uitgangspunten voor brede welvaart, die je aan het begin van dit hoofdstuk hebt kunnen lezen. Elk onderdeel van de scan sluit aan bij een van de uitgangspunten van brede welvaart. Zo begint de scan bij een maatschappelijke of gebiedsgerichte opgave. Vervolgens worden thema's, groepen en waarden in samenhang bekeken. In de volgende stappen wordt zichtbaar waar spanningen of juist win-wins ontstaan, wat de gevolgen zijn op korte en lange termijn, en welke effecten optreden binnen en buiten Zuid-Holland. Ook wordt getoetst aan vastgestelde drempel- en streefwaarden en gekeken naar de manier waarop inwoners en partners zijn betrokken.

Door deze systematische opbouw maakt de Brede welvaartscan zichtbaar hoe een opgave of project bijdraagt aan brede welvaart.

Stap	Brede welvaart uitgangspunt	Check/vraag
1	A Maatschappelijke opgave	Wat is de beleidsopgave of interventie? Wat willen we bereiken en welke waarden staan hierbij centraal?
	B Gebiedsgericht	Wat laat de data zien over brede welvaart in dit gebied? Wat ervaren bewoners en partners zelf? Waar zitten zorgen en kansen? Welke regionale of lokale verschillen zijn relevant?
2	Integrale benadering	Welke brede welvaartthema's worden geraakt (gezondheid, materieel welzijn, milieu, etc.) Hoe grijpen effecten in elkaar?
3	Specifieke groepen & gebieden	Welke groepen profiteren of worden geraakt? Welke regionale of lokale verschillen zijn relevant?
4	Spanningen & win-win's	Welke economische, ecologische en sociale waarden botsen? Waar zijn combinaties die elkaar versterken?
5	Nu en later	Wat zijn de effecten van de opgave op korte termijn en voor toekomstige generaties?
6	Hier en elders	Welke effecten zijn er buiten de directe context van de opgave? Dit kan ook gaan om effecten elders binnen Zuid-Holland, maar ook buiten de provincie of internationaal.
7	Drempel en streefwaarden	Worden ondergrenzen (drempelwaarden) overschreden? Draagt de interventie bij aan de afgesproken ambitie (streefwaarden)?
8	Participatie	Hoe zijn inwoners en maatschappelijke partners/initiatieven betrokken?
9	Conclusie	Wat is het verwachte effect van de interventie op de brede welvaart? Wat zijn de aanbevelingen voor besluitvorming (scenario's)?

Tabel 2: Stappen Brede welvaartscan

Hoe ziet dat er dan uit?

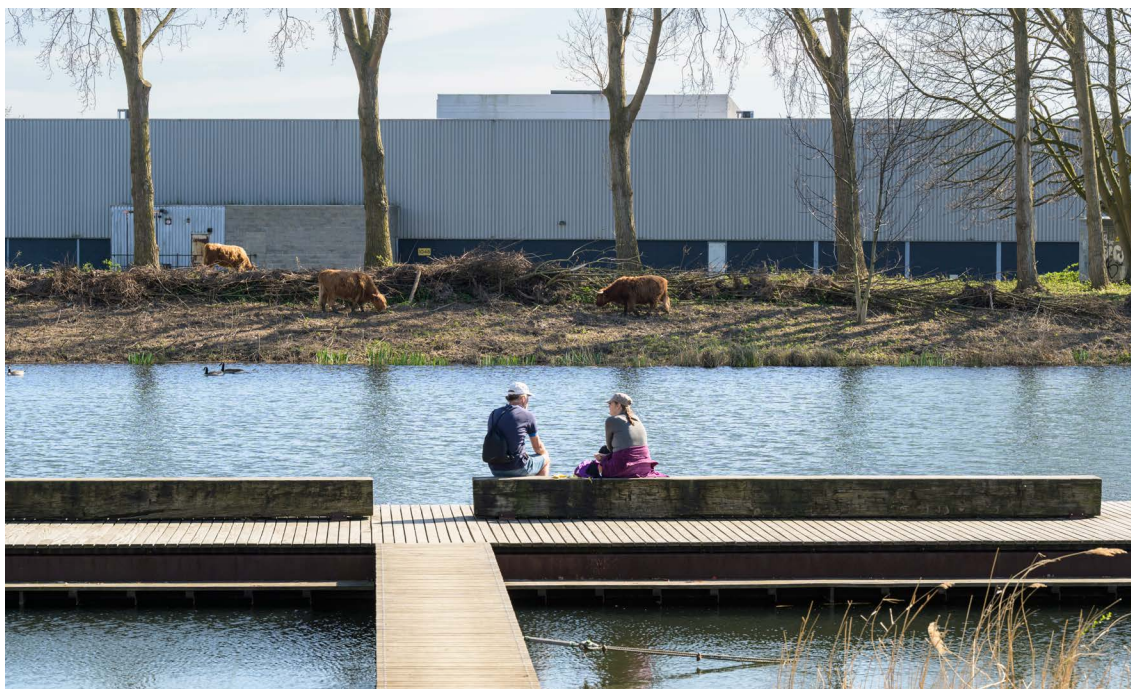
De Brede welvaartscan wordt stap voor stap doorlopen met inzet vanuit verschillende disciplines en, waar relevant, met partners van buiten de organisatie. Tijdens de Brede welvaartscan wordt de maatschappelijke opgave besproken, de effecten voor verschillende waarden, groepen en gebieden, en de mogelijke spanningen of win-wins. Dat levert een gezamenlijk overzicht op van hoe de opgave of het project bijdraagt aan brede welvaart: hier, nu, elders en later. De uitkomst is geen eindpunt, maar een vertrekpunt voor verdere verdieping of besluitvorming. Zo helpt de Brede welvaartscan om te komen tot beter onderbouwde en breder afgewogen keuzes.

Wanneer kan de Brede welvaartscan gebruikt worden?

De Brede welvaartscan kan op verschillende fasen in de beleidscyclus ingezet worden. De scan kan *vooraf* worden gebruikt om bij besluiten een brede afweging te maken, om *tijdens* de uitvoering te toetsen of beleid nog in lijn is met de brede-welvaartambities, en *achteraf* om te leren of de beoogde maatschappelijke waarde ook daadwerkelijk is gerealiseerd.

De brede welvaartscan is vooral relevant bij drie typen opgaven. Allereerst bij nieuwe beleidsvoorstellen of investeringen, zeker wanneer het gaat om grote bedragen, voorstellen die meerdere beleidsterreinen raken of projecten met aanzienlijke ruimtelijke impact, zoals woningbouw, infrastructuur of energieprojecten. Daarnaast is de scan waardevol bij gebiedsgerichte opgaven, waar verschillende vraagstukken samenkomen. In wijken of regio's met stapeling van opgaven, bijvoorbeeld op het gebied van gezondheid, wonen of energiearmoede, helpt de scan om met partners tot integrale oplossingen te komen. Ook bij gebiedsprogramma's of pilots waarin samenwerking en samenhang centraal staan, biedt de werkwijze richting.

Ten slotte kan de scan signaal gestuurd worden ingezet. Wanneer de Brede Welvaart Foto laat zien dat het ergens niet goed gaat, bijvoorbeeld bij verslechterende gezondheid, lage participatie of toenemende energiearmoede, helpt de scan om oorzaken, effecten en mogelijke beleidsreacties te verkennen. Maar het is ook interessant om te analyseren waarom het ergens juist beter gaat. Hetzelfde geldt als trends structureel verslechteren of verbeteren of als Gedeputeerde of Provinciale Staten vragen om een Brede welvaartscan bij urgente thema's.

5 Aan de slag met brede welvaart

In dit hoofdstuk lees je over hoe brede welvaart niet alleen kan worden toegepast in concrete casussen, maar ook moet worden verankerd in diverse systemen en beleid én werkcultuur. Steeds wordt eerst uiteengezet wat ons nog te doen staat, met vervolgens een concretisering voor acties in 2026.

Brede welvaart event	Voorbereiding event & selectie instrumenten	Event met partners (TNO, Erasmus, Hogeschool Leiden e.a.)	Evaluatie event & instrumenten; bepalen velvolg	
Brede-welvaartscan	Ontwikkelen materiaal & start oefencasussen	Toepassen in opgave- & gebiedsteams	Doorontwikkeling op basis van ervaringen	Toepassen in opgave- & gebiedsteams
Serious game brede welvaart	Toepassen in opgave- & gebiedsteams	Toepassen in opgave- & gebiedsteams	Doorontwikkeling op basis van ervaringen	Toepassen in opgave- & gebiedsteams
Masterclass brede welvaart	Eerste masterclass met inspirerende spreker		Tweede masterclass met inspirerende spreker	
Monitor Leefomgeving/ Brede Welvaart	Ophalen indicatoren voor doorontwikkeling	Doorontwikkeling Monitor Leefomgeving	Doorontwikkeling Monitor Leefomgeving	Doorontwikkeling Monitor Leefomgeving
AI-tool toekomstige generaties	Ontwikkelen AI-tool	Ontwikkelen AI-tool	Testen AI-tool	Toepassen AI-tool
Jongerenpanel	Verkenning opzet jongerenpanel	Voorbereiding jongerenpanel		
Inwonersonderzoek ervaren brede welvaart	Verkenning aanpak onderzoek			
Opdrachten & besluitvorming	Voorbereiding & formats protocol beleidsonderzoek	Voorbereiding brede welvaart In besluitvorming		
Brede welvaart in P&C-cyclus	Voorbereiding invoering	Voorbereiding invoering	Voorbereiding invoering	Voorbereiding invoering
Gebiedsprogramma's	Doorwerking brede welvaart in gebiedsprogramma's	Doorwerking brede welvaart in gebiedsprogramma's	Doorwerking brede welvaart in gebiedsprogramma's	Doorwerking brede welvaart in gebiedsprogramma's
	Q1 2026	Q2 2026	Q3 2026	Q4 2026

Oefenen met instrumenten

Op dit moment zijn we bezig met het oefenen van diverse instrumenten. Afhankelijk van het onderwerp, de vraag en de fase van het vraagstuk, willen we passende instrumenten die aansluiten op de behoefte. Voor een aantal opgaven kan binnen de eigen organisatie de begeleiding worden geboden, maar niet overal. Ook buiten onze organisatie zijn meerdere partijen actief met toepasbare tools of projecten in ontwikkeling. We werken daarom aan een netwerk van partners, zodat we interne vraagstukken kunnen koppelen aan een partner met de benodigde expertise.

Wat gaan we doen in 2026?

In Q2 van 2026 organiseren we een dag waarbij partners als de Hogeschool Leiden, TNO, Gemeente Amsterdam en de Erasmus Universiteit hun instrumenten presenteren. Tijdens deze dag kunnen medewerkers en partners kennismaken met verschillende toepassingen van brede welvaart en hiermee oefenen. In bijlage 2 lichten we een aantal instrumenten toe waarmee we bekend zijn.

Houding en gedrag

Werken met brede welvaart vraagt niet alleen om nieuwe werkwijzen en instrumenten, maar ook om een andere manier van kijken, samenwerken en besluiten nemen. Het betekent bewegen van domein-gericht naar opgavegericht, van sectoraal naar integraal, van uitgaan van zekerheden naar omgaan met onzekerheden. Brede welvaart daagt ons uit om belangen en perspectieven naast elkaar te zetten en zo tot beter geïnformeerde keuzes te komen. Dat vraagt iets van de organisatie, maar ook van bestuurders.

Het vraagt van zowel de ambtelijke voorbereiding als onderbouwing van bestuurlijke keuzes dat er expliciet wordt gemaakt wat de keuze betekent of kan betekenen. Effecten zijn immers in onze complexe samenleving vaak met onzekerheid omgeven. Vaak weten we de positieve effecten en win-wins goed te benoemen, maar benoemen we (niet vanzelf) de (mogelijke) nadelige gevolgen. Brede welvaart vraagt moed om eerlijk en transparant te zijn over de te verwachten effecten, positief én negatief. Alleen hiermee heeft breder kijken meerwaarde.

In een cultuur van brede welvaart is ruimte nodig voor reflectie, voor het expliciteren van aannames, en voor het leren van elkaar. Dit betekent ook dat de organisatie moet aanmoedigen om dilemma's bespreekbaar te maken en om afwegingen niet alleen op inhoud, maar ook op onderliggende waarden te onderbouwen. Integrale afwegingen vragen om vertrouwen, nieuwsgierigheid en het besef dat geen enkel domein de oplossing alleen in handen heeft.

Wat gaan we doen in 2026?

Door casussen te gebruiken als oefenruimte, kunnen we deze houding verder ontwikkelen. Niet om de perfecte aanpak te vinden, maar om al doende beter te leren werken met brede welvaart. Het gaat om het versterken van een cultuur waarin vakmanschap, betrokkenheid en publieke waarde centraal staan en waarin het normaal is om af te wegen in samenhang, over grenzen heen. Daarnaast organiseren we van tijd tot tijd een masterclass brede welvaart met een inspirerende spreker. Ook worden opgaveteams gestimuleerd om tijd vrij te maken voor werkbezoeken aan andere organisaties, liefst werkzaam op (een) ander(e) domein(en) om zo de brede blik te oefenen: je hebt een ander paar ogen nodig om breder te leren kijken.

Serious game brede welvaart

Naast het werken met concrete casussen, zoals bij de Brede welvaartscan, willen we ook een manier ontwikkelen om te oefenen met brede welvaart vaardigheden, zonder de druk van een actuele opgave. Zo ontstond het idee voor de serious game brede welvaart.

Samen met de provincies Utrecht en Noord-Brabant ontwikkelt Zuid-Holland een serious game brede welvaart. Adviesbureau WAAI realiseert de game in opdracht van deze drie provincies. Het spel helpt beleidsmedewerkers en bestuurders om met een brede blik te kijken naar provinciale vraagstukken en de onderliggende waardenafwegingen. In een fictieve provincie oefenen deelnemers met integrale keuzes rond thema's als woningbouw, energie, natuur en economie. Door te spelen ervaren zij hoe beslissingen in het ene domein doorwerken in andere beleidsterreinen en hoe economische, ecologische en sociale waarden samenhangen. De game biedt een veilige setting om te experimenteren, te reflecteren en samen te leren over de toepassing van brede welvaart in de praktijk.

Wat we gaan doen in 2026?

Eind 2025 wordt de serious game brede welvaart opgeleverd. In de tweede helft van 2025 hebben al verschillende testsessies plaatsgevonden bij de deelnemende provincies. Ook heeft het Opgave Domeinberaad (ODB) geoefend met de game. Vanaf 2026 gaan we de game actief inzetten binnen Zuid-Holland, onder meer bij opgaveteams en beleidsafdelingen. Het spel wordt gebruikt als leer- en gespreksinstrument om de principes van brede welvaart verder te verankeren in onze manier van werken. Op basis van de ervaringen in 2026 wordt de game doorontwikkeld, zodat deze structureel kan worden ingezet bij strategische vraagstukken, gebiedsprocessen en besluitvorming.

Opdrachten en besluitvorming

In onze opgavegerichte organisatie is het essentieel hoe we maatschappelijke opgaven formuleren en afbakenen. Dat vraagt allereerst iets van Ambtelijk opdrachtgevers (AOG's): zij moeten in staat worden gesteld opgaven door de bril van brede welvaart te leren bekijken. Welke economische, ecologische en

sociale gevolgen hangen samen met de opgave? Welke spanningen tussen financiële, sociale en ecologische waarde zijn te verwachten? En hoe kunnen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten een keuze maken rekening houdend met deze afwegingen?

Ook voor Ambtelijk opdrachtnemers (AON's) heeft werken vanuit brede welvaart gevolgen. In directe zin omdat de opdracht anders wordt geformuleerd, daartoe is aanpassing van de formats voor beoogde en vastgestelde opdrachten mogelijk nodig. In indirecte zin omdat opdrachtnemers óók in staat moeten worden gesteld inzicht te verwerven in economische, ecologische en sociale gevolgen die samenhangen met de opgave, en in de spanning tussen financiële, sociale en ecologische waarde.

Een afzonderlijk aandachtspunt is het (beleids)onderzoek waartoe opdracht wordt gegeven. Het is van belang dat bij de formulering van onderzoeksopdrachten expliciet wordt gecheckt of verschillende vormen van waarde in het geding zijn en of dat een bredere onderzoeksvraag rechtvaardigt.

Wat gaan we doen in 2026?

In 2026 wordt in samenwerking met het Expertisecentrum Opdrachtgeverschap verder uitgewerkt hoe de uitgangspunten van brede welvaart een plek kunnen krijgen in de opdrachten. Opdrachtgevers worden in staat gesteld om met de kennis en tools van brede welvaart in hun opdrachten aan de slag te gaan. Ook wordt verkend hoe de uitgangspunten van brede welvaart een plek kunnen krijgen bij (beleids)onderzoek en in besluitvormingsprocessen.

Gebiedsprocessen

Het is van groot belang oog te hebben voor de karakteristieken van en samenhang tussen beleidsthema's in gebieden. Er zijn verschillen in culturele en soms institutionele context die maken dat oplossingen in het ene gebied wel werken en het andere niet. En vanwege de aparte karakteristieken van gebieden hangen maatschappelijke ontwikkelingen soms sterker samen dan elders, of juist minder sterk. Tegelijkertijd verschilt de veerkracht en het vermogen om maatregelen te treffen zeer per buurt. Opleiding, inkomen en gezondheid spelen een grote rol in het oplossend vermogen.

Een gebiedsgericht perspectief moet echter niet in de plaats komen van sectorale oogkleppen: maatschappelijke vraagstukken spelen zich op verschillende schaalniveaus af, en wat een relevante begrenzing is hangt ook af van het vraagstuk. Een gebiedsperspectief is kortom een noodzakelijke maar onvoldoende voorwaarde voor inzet op brede welvaart.

Wat gaan we doen in 2026?

Om het denk- en doekader al werkende te verankeren in relevante gebiedsprocessen wordt vanuit de Agenda Brede Welvaart in 2026 op onderdelen samengewerkt met het programma Regie op de Ruimtelijke Puzzel Fysieke Leefomgeving (RPFL). De opdracht in dat programma is om het provinciale omgevingsbeleid en de ruimtelijke koers binnen de komende twee jaar naar een eerste reeks van vijf gebiedsprogramma's te vertalen. Dit als begin van een continu proces. Onderdeel van deze gebiedsprogramma's is een afwegingskader voor ruimtelijke verdelingsvraagstukken.

Vanuit de Agenda Brede Welvaart wordt bijgedragen met concrete deelproducten en worden de uitgangspunten van brede welvaart toegepast binnen de gebiedscasussen als leidraad voor integrale afwegingen. Zo worden de gebiedsfoto's vanuit de Brede Welvaart Foto en de analyses uit de toekomstverkenning brede welvaart in Zuid-Holland gebruikt om de uitgangssituatie in de deelgebieden weer te geven. De instrumenten uit het denk- en doekader kunnen worden ingezet, bijvoorbeeld ook de ontwikkelde serious game.

Naast de samenwerking op vijf gebiedsprogramma's wordt er vanuit de Agenda Brede Welvaart bijgedragen om met het Rijk invulling te geven aan de afspraken binnen het ruimtelijke arrangement. Een afspraak is daarbij 'Brede welvaart en lange termijn regionale investeringsprogramma's'. Hier gaat het om verbinding te maken tussen de ontwikkeling van de aangekondigde lange termijn regionale investeringsagenda's op het gebied van onder andere onderwijs, bereikbaarheid, economie en zorg, in het verlengde van de NOVEX-gebieden, het NPLV en de Zuid-Hollandse regiodealgebieden. Binnen die agenda's kunnen (bestaande en eventueel nieuwe) middelen vanuit verschillende departementen gebundeld ingezet worden, waarmee de impact en samenhang groter is dan vanuit de afzonderlijke stromen.

P&C cyclus

Brede welvaart krijgt de komende jaren stap voor stap een plek in de Planning & Control-cyclus (P&C-cyclus) van de provincie Zuid-Holland. Hiermee wordt invulling gegeven aan motie 1159 'Sturen op brede welvaart, niet alleen geld telt'. De verankering richt zich op drie P&C-producten: de Kadernota, de Begroting en de Jaarrekening. De tussentijdse rapportages (Voorjaarsnota en Najaarsnota) zijn vooral bijstellingsproducten die betrekking hebben op één begrotingsjaar en zijn daarom minder geschikt voor een duiding van de ontwikkeling van brede welvaart over meerdere jaren.

Kadernota

De P&C-cyclus start met de Kadernota, waarin de kaders voor de uitwerking van de begroting worden vastgesteld. De Kadernota richt zich op de lange termijn en beschrijft op hoofdlijnen de trendmatige ontwikkelingen in Zuid-Holland en de koers van het provinciale beleid. Vanaf de Kadernota 2027 wordt in een apart hoofdstuk aandacht besteed aan brede welvaart. Daarin wordt inzicht gegeven in de scores van Zuid-Holland op de brede welvaartsindicatoren, de trendmatige ontwikkeling daarvan. De indicatoren komen voort uit de Monitor Leefomgeving, die wordt doorontwikkeld tot een Monitor Brede Welvaart. Daarnaast wordt toegelicht wat Provinciale Staten met deze informatie kunnen doen, hoe de samenhang met de beleidsmonitor wordt geborgd en hoe brede welvaart de komende jaren een structurele plek krijgt in de begrotingssystematiek.

Begroting

De begroting vertaalt de inzichten uit de Kadernota naar concrete inspanningen voor het komende jaar. Waar de Kadernota focust op de lange termijn, zoomt de Begroting in op het komende jaar en recente ontwikkelingen. Per ambitie wordt aangegeven welke inspanningen worden geleverd om de doelen te realiseren. Vanaf de Begroting 2027 krijgt brede welvaart hierin een vaste plek. In een aparte paragraaf Brede Welvaart wordt per ambitie beschreven hoe opdrachten bijgedragen aan doelstellingen voor brede welvaart, en hoe de inspanningen op verschillende ambities samenhangen met doorsnijdende prioritaire thema's of perspectieven. Ook wordt inzicht gegeven in de trendmatige ontwikkeling op (indicatoren voor) brede welvaart.

Jaarrekening

De Jaarrekening blikt terug op het afgelopen begrotingsjaar en laat zien hoe vanuit de verschillende opgaven is bijgedragen aan de provinciale ambities. Vanaf de Jaarstukken 2027 wordt hierover een aparte paragraaf Brede Welvaart opgenomen. Daarin wordt inzicht gegeven in de trendmatige ontwikkeling op (indicatoren voor) brede welvaart en de samenhang met de inspanningen die zijn geleverd. De paragraaf Brede welvaart wordt op dezelfde wijze geborgd als andere vaste paragrafen in de Begroting en Jaarstukken, zoals Arbeidscapaciteit, EU-Subsidies, en Subsidies. Ook wordt beschreven hoe de resultaten zich verhouden tot de ingezette koers: waar inspanningen zichtbaar bijdragen aan brede welvaart, maar ook waar trends achterblijven of verdere analyse nodig is. Bij hardnekkige negatieve trends wordt, waar mogelijk, onderzoek gedeeld naar de oorzaken en de effectiviteit van de getroffen maatregelen, inclusief alternatieve beleidsopties.

Wat gaan we doen in 2026?

In 2026 bereiden we de invoering van brede welvaart in de P&C-cyclus verder voor. De Monitor Leefomgeving wordt doorontwikkeld tot een Monitor Brede Welvaart Zuid-Holland, waarin data over leefomgeving en kwaliteit van leven worden gecombineerd. Deze monitor vormt de basis voor de brede welvaart paragrafen in de Kadernota, Begroting en Jaarstukken. Daarnaast ontwikkelen we een werkinstructie en format voor het opnemen van brede welvaart in de begroting, zodat beleidsmedewerkers en financieel adviseurs op een consistente manier kunnen aangeven hoe programma's bijdragen aan brede welvaart. Ook wordt verkend hoe brede welvaart kan worden gekoppeld aan bestaande beleidsindicatoren en de beleidsmonitor.

Monitoring

Sinds 2022 beschikt de provincie Zuid-Holland over de Monitor Leefomgeving Zuid-Holland. Deze monitor beschrijft de staat van de leefomgeving aan de hand van een set van indicatoren, gegroepeerd in thema's. De monitor is visueel vormgegeven in een rad, waarin de set van indicatoren en thema's een logische plek hebben gekregen. Met kleurcodering wordt per indicator de staat van de leefomgeving zichtbaar. De indeling sluit aan bij het landelijke Rad van de Leefomgeving uit de nationale Omgevingsvisie, waarin onderscheid wordt gemaakt tussen het beschermen van de fysieke leefomgeving en het vervullen van maatschappelijke behoeften, zoals omschreven in artikel 1.3 van de Omgevingswet.

Bij het vullen van de monitor wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande data, onder meer van het Centraal Bureau Statistiek (CBS), de Omgevingsdiensten en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). We sluiten zoveel als mogelijk aan bij bestaande (en in ontwikkeling zijnde) monitorsystemen en in sommige gevallen bij monitoringsgegevens van decentrale overheden. Naast de inhoudelijke opzet is er ook aandacht voor de data governance. We stellen eisen aan de data die ten grondslag ligt aan de indicatoren voor wat betreft de kwaliteit, de openbaarheid en de herhaalbaarheid. Openbaarheid en toegankelijkheid van de databronnen is voor zover mogelijk altijd het uitgangsprincipe.

Wat gaan we doen in 2026?

Eerder hebben we bij het monitoren van brede welvaart de uitdaging benoemd om vanuit bestaande monitors een passende vorm te vinden. Hierbij worden de eigen Monitor Leefomgeving, de CBS Monitor brede welvaart en de Brede Welvaart Foto van Zuid-Holland als basis gebruikt. De huidige Monitor Leefomgeving geeft een beeld hoe onze leefomgeving eruitziet. Dit zegt nog onvoldoende over hoe het gaat met de Zuid-Hollanders, in relatie tot brede welvaart. We gaan stappen zetten om beide opgaven, het beeld op de leefomgeving en hoe het gaat met de Zuid-Hollanders, te combineren door de Monitor Leefomgeving verder te ontwikkelen tot een Monitor Brede welvaart voor Zuid-Holland. Bij de eerstvolgende actualisatie van de Monitor Leefomgeving, in 2026, gaan we een eerste stap zetten om de beide opgaven in de Monitor Leefomgeving te integreren.

Samenwerking en communicatie

Nederland heeft te maken met taaie vraagstukken (in de leefomgeving) die alsmaar onopgelost blijven. De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur constateert dat de overheid al decennialang nauwelijks oog heeft voor de bijdrage die gemeenschapsinitiatieven kunnen leveren aan de aanpak van leefomgevingsproblemen. De Raad adviseert om brede waardendialogen over leefomgevingsvraagstukken in te voeren, gemeenschappen gelijkwaardig te betrekken in het samenspel, gremia te creëren waar overheid, bedrijfsleven en gemeenschappen samenkomen, bedrijven in stelling te brengen voor toekomstbestendige ontwikkeling en het systemische vermogen van de overheid te versterken.

Dit sluit aan bij onze eigen constatering dat naast ondernemers en overheden er ook andere actoren zijn die inzetten op brede welvaart (al noemen ze het meestal niet zo): maatschappelijke initiatieven. Verenigingen, coöperaties en andere samenwerkingsverbanden van inwoners zetten zich in om maatschappelijke doelen dichterbij te brengen. Deze zijn betrokken, en helpen met hun initiatief óók de doelen van overheden te realiseren. Uit eigen onderzoek blijkt dat we de kracht van maatschappelijke initiatieven onvoldoende zien en benutten.⁷ Samen met de initiatieven van klassieke marktpartijen en de overheid, kunnen maatschappelijke initiatieven van inwoners een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van onze opgaves en doelen. Als provincie zouden we op verschillende wijze maatschappelijke initiatieven kunnen ondersteunen, Maar allereerst is vereist dat we identificeren waar de grootste kansen liggen voor maatschappelijke initiatieven om samen met klassieke marktpartijen en overheid bij te dragen aan brede welvaart. Uiteindelijk zouden we als provincie net zo vaardig

⁷ [Gemeenschapskracht](#)

en handelingsbekwaam moeten worden in de samenwerking met maatschappelijke initiatieven om onze doelen te bereiken als we dat zijn in de samenwerking met bedrijfsleven en overheden.

Het is van groot belang dat we de vraag stellen: hoe gaat het met de Zuid-Hollanders? Die vraag zouden we continu in het achterhoofd moeten houden bij onze werkzaamheden. Maar het antwoord zou niet alleen door onszelf gegeven moeten worden: wat vinden Zuid-Hollanders zelf van de brede welvaart in Zuid-Holland? Wat zien zij als sterke punten van de brede welvaart in Zuid-Holland, en wat zien zij als grootste uitdagingen? Hoe kijken zij aan tegen spanningen tussen verschillende vormen van waarde?

In het kader van de ruimtelijke puzzel is al ervaring opgedaan met het onderzoeken van de opvattingen van inwoners, en middels het Burgerakkoord hebben we ook de inbreng van inwoners mogelijk gemaakt. Zou het niet goed zijn dat structureler te doen, bijvoorbeeld een periodiek onderzoek, met betrokken inwoners, naar de ervaren brede welvaart in Zuid-Holland? Provincie Noord-Brabant heeft daar eerder goede ervaringen mee.⁸

Wat gaan we doen in 2026?

We verkennen of onderzoek naar de ervaren brede welvaart (zoals ook in Noord-Brabant is gedaan) zinvol en wenselijk is voor Zuid-Holland, zodat de stem van inwoners beter wordt verbonden met de brede welvaart opgaven van Zuid-Holland.

8 [Ervaren Brede Welvaart - Onderzoeksbank](#)

Toekomstige generaties

Brede welvaart gaat over het hier en nu, én elders en later. Met dat laatste wordt bedoeld dat bij beslissingen niet alleen breder moet worden gekeken naar verschillende vormen van waarde, maar ook naar de effecten daarvan op volgende generaties.

Dat is niet eenvoudig, al is het maar omdat deze generaties letterlijk hun stem nog niet kunnen laten horen. Toch zijn er mogelijkheden om de belangen van toekomstige generaties wel expliciet mee te wegen, op in ieder geval twee verschillende manieren:

1. *Jongerenpanels*

Er worden al af en toe jongeren bevraagd op wat zij vinden van maatschappelijke vraagstukken en mogelijke concrete oplossingen.⁹ Om de belangen van toekomstige generaties serieus mee te wegen zouden dergelijke jongerenpanels vaker kunnen worden ingezet. Allereerst om de opvattingen van jongeren omtrent beleidsthema's te verkennen, maar mogelijk ook om hun inbreng te verkrijgen als het gaat om concrete beleidsinstrumenten.

2. *AI voor brede welvaart*

Dan blijft echter de vraag: wat betekenen beleid en daarop gebaseerde maatregelen voor Zuid-Hollanders die nu nog niet geboren zijn? Die inwoners kunnen we niet letterlijk aan het woord laten, maar we kunnen kunstmatige intelligentie ("AI") inzetten om een aantal fictieve 'persona's' te ontwikkelen die toekomstige generaties 'een stem geven'.

Wat gaan we doen in 2026?

Bij minstens één beleidsproces zullen we een jongerenpanel inzetten om de opvattingen van jongeren over relevante thema's van brede welvaart te verzamelen en expliciet te betrekken in de afweging.

In 2026 ontwikkelen en testen we, op basis van door nationale planbureaus gebruikte alternatieve toekomstscenario's en demografische prognoses (bijvoorbeeld de prognoses die de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 heeft gebruikt), een AI-tool om toekomstige generaties een stem te geven.

⁹ Zoals eerder is gedaan bijvoorbeeld in samenwerking met stichting Tienskip

6. Vooruitblik

In dit hoofdstuk lees je over wat wij na publicatie van deze Agenda zelf gaan doen, maar ook wat we van onze ambtelijke organisatie verwachten.

De Agenda is het startsein

Met deze Agenda is in beeld gebracht wat er al gedaan is, gedaan wordt en nog gedaan moet worden om brede welvaart als denk- en doekader te realiseren. We beginnen dus zeker niet bij nul, maar er staat ons nog het nodige werk te wachten. Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten worden regelmatig op de hoogte gehouden van de vorderingen bij het realiseren van de voorgestelde acties. We zullen jaarlijks rapporteren over de voortgang.

Brede welvaart als denk- en doekader moeten we met elkaar handen en voeten geven en praktisch hanteerbaar maken. Dat is niet altijd eenvoudig waar er nog geen eenduidige in de praktijk bewezen werkwijze is, maar er is maar één manier om het te leren: door anders te gaan denken en doen en al doende en struikelende te leren. Dat is de moeite waard, want zo kunnen we bijdragen aan brede welvaart voor alle Zuid-Hollanders!

Magazine als illustratie en inspiratie

We realiseren ons dat dit document, ondanks onze inspanningen om kort en duidelijk te zijn, veel informatie bevat en weinig illustraties van hoe brede welvaart leeft en hoe het concreet wordt.

Daarom is ook een [magazine](#) gemaakt, waarin met interviews en voorbeelden brede welvaart als denk- en doekader nóg meer gaat leven.

Call to action

Op de lange termijn is het de bedoeling dat de werkwijze brede welvaart gemeengoed is onze manier van samenwerken en naar opgaven kijken. De instrumenten zijn nog in ontwikkeling en vragen tijd en inzet, maar bieden juist voor grotere of strategische opgaven veel potentie. In de huidige fase zien we daarom vooral kansen voor provinciale vraagstukken die complex, langdurig of gebiedsgericht zijn. We maken inzichtelijk hoe onze opgaven bijdragen aan brede welvaart en hoe een afweging op basis van brede welvaart gemaakt kan worden. [Team Brede Welvaart](#) kan de noodzakelijke ondersteuning bieden om hier met elkaar stappen in te zetten:

- Om de maatschappelijke waarde of impact van de opgave beter zichtbaar te maken én keuzes breder te onderbouwen;
- Om te werken aan een beleidsvisie of strategie met oog voor de relatie met andere maatschappelijke thema's;
- Om inzicht te bieden in de effecten op brede welvaart hier en nu, maar ook elders en later; Om nog beter gebiedsgericht samen te werken met betrokkenen aan meerdere thema's vanuit het perspectief van brede welvaart.

Hierbij speelt dat we om moeten gaan met spanningen of keuzes; niet alleen tussen verschillende belangen, maar ook onderliggende waarden en/of perspectieven. Die spanningen spelen in een context van schaarste – bijvoorbeeld van ruimte, middelen, grondstoffen of arbeid en soms juist een context van overvloed - bijvoorbeeld van talenten, vaardigheden en ideeën. Dat vraagt om samenwerking tussen verschillende disciplines of beleidsdomeinen.

Daarmee gaan we aan de slag met brede welvaart als denk- en doekader!

Bijlage 1: Brede welvaart in de beleidscyclus

Inleiding

Zoals aangegeven in hoofdstuk 4, is brede welvaart een denk- en doekader dat in alle fasen van de beleidscyclus kan worden toegepast. Hieronder wordt per fase beschreven wat brede welvaart als denk- en doekader betekent voor die fase.

Figuur 4: Brede welvaart in de beleidscyclus. Bron: Het PON & Telos

Agendering

In de agenderingsfase gaat het om het verzamelen van breed inzicht in maatschappelijke ontwikkelingen en waarden die spelen, inclusief de perspectieven van inwoners. Gebruik daarbij niet alleen sectorspecifieke data, maar ook informatie over sociale, ecologische en economische samenhang. Instrumenten zoals de Brede Welvaart Foto van Zuid-Holland, regioprofielen en waardendialogen helpen om signalen te duiden en te bepalen waar brede welvaart onder druk staat of juist kansen liggen.

Beleidsvoorbereiding

In deze fase staat het verkennen van beleidsopties centraal. Breng in kaart welke groepen en gebieden geraakt worden, waar spanningen tussen waarden kunnen ontstaan en formuleer drempel- en streefwaarden. De Brede welvaartscan, Sociale- of Health Impactanalyse (SIA/HIA) en Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) maken zulke spanningen zichtbaar en ondersteunen een breed onderbouwde voorbereiding.

Beleidsvorming

Bij beleidsvorming draait het om het expliciet afwegen van beleidsopties. Breng de impact van verschillende keuzes in beeld op alle vormen van waarde (economisch, ecologisch en sociaal), met bijzondere aandacht voor specifieke groepen en gebieden. Bepaal welke instrumenten het best passen bij de gewenste afweging. De MKBA++, Omgevingswijzer en scenario- en stressanalyses helpen om keuzes integraal en navolgbaar te onderbouwen.

Uitvoering

Tijdens de uitvoering is het belangrijk duidelijk te maken welke rol de provincie kan vervullen, hoe die aansluit bij de inzet van partners, welke experimenten mogelijk zijn en hoe inwoners worden betrokken. Waarde gedreven dialogen en actieertrajecten helpen om in samenwerking met partners te leren en bij te sturen.

Evaluatie

Tot slot wordt in de evaluatiefase niet alleen gekeken naar financiële resultaten, maar ook naar de sociale en ecologische waarde die met het beleid is gecreëerd. Reflexieve monitoring, Participatieve Waarde Evaluatie en de paragraaf Brede Welvaart in de P&C-cyclus ondersteunen hierbij. Zo wordt niet alleen verantwoording afgelegd, maar ook geleerd voor volgende beleidsrondes.

Bijlage 2: Instrumenten

Inleiding

Zoals aangegeven in hoofdstuk 4 bestaan er verschillende instrumenten voor brede welvaart. Hieronder zie je een overzicht van instrumenten die van waarde zijn als je aan de slag gaat met brede welvaart.

Brede Welvaartscan

Dialoginstrument dat samen met betrokkenen (beleidsmakers, experts én stakeholders) in kaart brengt wat een beleidskeuze betekent voor alle brede-welvaartthema's. De scan legt niet alleen cijfers neer, maar helpt om maatschappelijke effecten, mogelijke spanningen en win-wins expliciet te bespreken. Meerdere partners zoals het PON & Telos¹⁰ en de Hogeschool Leiden¹¹ bieden een brede welvaartscan aan.

Fasen: Beleidsvoorbereiding (alternatieven in beeld), Beleidsvorming en beleidsuitvoering

Brede Welvaart Foto

Met deze datagedreven analyse van Het PON & Telos worden brede welvaart indicatoren op provincie-, regio-, gemeentelijk en wijk- en buurtniveau inzichtelijk gemaakt. De cijfers laten zien hoe Zuid-Holland er in brede zin voor staat. Het instrument is als een periodieke thermometer voor Gedeputeerde Staten, Provinciale Staten en beleidsmakers: het toont trends en vergelijkt resultaten met vastgestelde drempel- en streefwaarden, maar het meet niet rechtstreeks de effecten van afzonderlijk beleid.

Fasen: Agendering (nulmeting, urgente thema's) en Monitoring (ontwikkelingen volgen).

Waardengedreven dialoog voor gebiedsontwikkeling

Interactieve workshop waarin deelnemers, van inwoners tot experts, vanuit verschillende persona's openlijk benoemen welke waarden voor de opgave het zwaarst wegen. Door samen kernwaarden te kiezen en er ontwikkelprincipes aan te koppelen, worden spanningen én mogelijke win-wins snel zichtbaar. De methode vergroot draagvlak en geeft ook minder gehoorde stemmen een plek. De workshop is ontwikkeld door de Veldacademie Rotterdam en wordt doorontwikkeld tot een actieel-traject in een samenwerking tussen de TU Delft en de provincie Zuid-Holland.

Fasen: Agendering, Beleidsvoorbereiding, Evaluatie

Participatieve Waarde Evaluatie

De Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) is een methode om inwoners op een gestructureerde manier te betrekken bij beleidskeuzes. Het is een middel om de participatie van grote groepen inwoners te faciliteren en hen in staat te stellen om hun waarden en voorkeuren in te brengen in het beleidsproces.

Fasen: Beleidsvoorbereiding en evaluatie

Sociale- en Health-Impactanalyse (SIA / HIA)

Een Sociale-Impactanalyse (SIA) en Health-Impactanalyse (HIA) brengen systematisch in kaart hoe beleidsopties doorwerken op sociale samenhang, veiligheid, bestaanszekerheid en de fysieke en mentale gezondheid van inwoners. Waar mogelijk worden deze effecten gekwantificeerd (bijvoorbeeld in ziekte- of zorgkosten, participatiecijfers of levensverwachting); waar dat minder goed kan, worden kwalitatieve inzichten toegevoegd, aangevuld met risicogroepen of ruimtelijke verschillen¹².

Fase: Beleidsvoorbereiding

¹⁰ <https://hetpon-telos.nl/wat-we-doen/brede-welvaart-scan/>

¹¹ <http://hsleiden.nl/onderzoeken/kenniscentrum/toegepaste-brede-welvaart>

¹² Eerder is in het kader van het ZH PLG een door de WUR ontwikkeld gespreksprotocol ontwikkeld voor Sociaal Economische Impact Analyse, dat ook op kleine schaal getest is in Zuid-Holland.

MKBA++

De MKBA++ bouwt voort op de klassieke maatschappelijke kosten-batenanalyse, maar breidt die uit met expliciete welzijns-, gezondheids- en ecologische componenten. Financiële baten en kosten worden nog steeds zo nauwkeurig mogelijk gemonetariseerd, maar waarden die zich minder makkelijk in euro's laten uitdrukken – zoals biodiversiteit, leefkwaliteit of sociale cohesie – krijgen een volwaardige, kwalitatieve of semi-kwantitatieve plaats in de analyse.

Fasen: Beleidsvorming en Evaluatie

MER of Omgevingswijzer (brede variant)

Een Milieueffectrapportage (MER) of de Omgevingswijzer is verplicht of sterk aanbevolen bij ingrijpende ruimtelijke keuzes. In een brede variant gaat de analyse verder dan de klassieke milieuthema's en worden ook sociale, gezondheid- en welzijnsaspecten meegenomen. Daardoor worden niet alleen lucht, geluid of biodiversiteit beoordeeld, maar ook de effecten op leefbaarheid, toegankelijkheid en sociale ongelijkheid.

Fasen: Beleidsvorming en besluitvorming, Scenario en stress-analyses

Scenario- en stress-analyses

Met scenario- en stress-analyses worden beleidsopties tegen uiteenlopende toekomstbeelden en extreme omstandigheden getest. Denk bijvoorbeeld aan toekomstbeelden met snelle technologische vooruitgang, strenge klimaatmaatregelen of demografische krimp. Vervolgens wordt voor elke beleidsoptie onderzocht hoe economische, ecologische en sociale uitkomsten veranderen in die werelden. Stress-tests leggen daarbovenop een 'worst-case' of 'what-if'-situatie (bijvoorbeeld een energieprijsschok of versnelde vergrijzing) om de veerkracht van de maatregel verder te beproeven. Zo wordt zichtbaar of een optie robuust is voor verschillende groepen, op verschillende plekken en op verschillende momenten, dus "hier en nu, elders en later".

Fasen: Beleidsvoorbereiding en beleidsvorming

Reflexieve monitoring

Om de complexe maatschappelijke veranderingen, waarin de provincie acteert, en hun relatie met dagelijkse praktijken te monitoren en bij te kunnen sturen is de methodologie van reflexieve monitoring ontwikkeld. Dat is een integrale methode die wezenlijk verschilt van gangbare methoden van monitoring en evalueren, die uitgaan van meten en afrekenen. De complexiteit van de processen vragen om gelijktijdige reflectie en lering zodat het proces waar nodig (onderweg) kan worden bijgestuurd. Het hoofddoel is om te reflecteren op de ambities op systeemniveau, de acties die ondernomen worden, en de effecten daarvan, kortom: om te leren.¹³

Dat betekent dat we niet op een klassieke wijze meten of het (meestal kwantitatieve) doel dichterbij komt, maar continu controleren of we het doel nog steeds juist hebben geformuleerd en onze inzet ook echt past bij het probleem dat we willen oplossen. De vraag bij een evaluatie is dus niet: is onze opzet geslaagd, maar: wat kunnen we hiervan leren? Dat betekent ook wat voor hoe het politieke debat over evaluatie het meest kan bijdragen aan het bereiken van de politieke doelen.

Fasen: Continu

¹³ <https://www.kennisactiewater.nl/ka-cases/koppelkansen/reflectie-in-actie-in-het-integrale-gebiedsplan/>